

Теорія та історія державного управління

УДК 351:316.3/.4](477)(06) У45

Заворітня Галина Петрівна

*доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції
та управління національної безпеки*

Національна академія державного управління при Президентові України

Заворитня Галина Петровна

*доцент кафедры глобалистики, евроинтеграции
и управления национальной безопасностью*

Национальная академия государственного управления при Президенте Украины

Zavoritnya Halyna

*Associate Professor the Department of Global Studies,
European integration and national security management*

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

Порєва Віра Олександрівна

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції
та управління національної безпеки*

Національної академії державного управління при Президентові України

Порева Вера Александровна

*аспирант кафедры глобалистики, евроинтеграции
и управления национальной безопасностью*

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Poreva Vira

*Graduate Student of the Department of Global Studies,
European integration and national security management*

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

Рожак Леся Володимирівна

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції
та управління національної безпеки*

Національної академії державного управління при Президентові України

Рожак Леся Владимировна

*аспірант кафедры глобалистики, евроинтеграции
и управления национальной безопасности*

Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

Rozhak Lesya

Graduate Student of the Department of Global Studies,

European integration and national security management

National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ КРАЇН

ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ УСТОЙЧИВОСТИ

СТРАН ЗАПАДНОЙ ЕВРОПЫ

NATIONAL RESILIENCE'S FORMATION EXPERIENCE OF

WESTERN EUROPE

***Анотація.** У статті визначено, що політика стійкості є невід'ємним елементом забезпечення національної безпеки шляхом реалізації публічного управління. Стійкість має на меті розвинути здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування в умовах існування внутрішніх та зовнішніх загроз. Серед актуальних загроз національній безпеці та національним інтересам України зосереджено увагу на: запобіганні корупції в системі державного управління як системотворчого внутрішнього чинника та проблемах зміни клімату,*

негативний вплив яких на населення є також глобальною загрозою. Наголошено, що для розробки дієвого механізму національної стійкості доречним буде вивчення та впровадження певних складових з досвіду управлінської політики західних країн, держав-учасниць НАТО та ЄС. Забезпечення стійкості міждержавного об'єднання можливе лише за умови забезпечення стійкості кожної окремої держави - учасниці. На прикладі Федеративної Республіки Німеччини доведено, що забезпечення національної стійкості має комплексний характер та вимагає узгодження дій та чіткого розподілу повноважень між центральною владою, органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством. Для України вивчення теоретико-концептуальних та практичних засад побудови та реалізації політики стійкості західних держав особливо важливе з огляду на зовнішній стратегічний курс інтеграції до Європейського Союзу та НАТО.

Ключові слова: національна стійкість, стійкість, політика безпеки, публічне управління, загрози національній безпеці, запобігання корупції, екологічна політика, ЄС, НАТО.

Анотація. В статті определено, что политика устойчивости является неотъемлемым элементом обеспечения национальной безопасности путем реализации публичного управления. Устойчивость имеет целью развить способность общества и государства быстро адаптироваться к изменениям среды безопасности и поддерживать постоянное функционирование в условиях существования внутренних и внешних угроз. Среди актуальных угроз национальной безопасности и национальным интересам Украины внимание сосредоточено на: предотвращение коррупции в системе государственного управления как системообразующего внутреннего фактора и проблемах изменения климата, негативное влияние которых на население является также

глобального угрозой. Отмечено, что для разработки действенного механизма национальной устойчивости уместным будет изучение и внедрение определенных составляющих из опыта управленческой политики западных стран, государств-участников НАТО и ЕС. Обеспечение устойчивости межгосударственного объединения возможно лишь при условии обеспечения устойчивости каждого отдельного государства - участника. На примере Федеративной Республики Германии доказано, что обеспечение национальной устойчивости имеет комплексный характер и требует согласования действий и четкого распределения полномочий между центральной властью, органами местного самоуправления и гражданским обществом. Для Украины изучения теоретико-концептуальных и практических основ построения и реализации политики устойчивости западных государств особенно важно, учитывая внешний стратегический курс интеграции в Европейский Союз и НАТО.

Ключевые слова: национальная устойчивость, устойчивость, политика безопасности, публичного управления, угрозы национальной безопасности, предотвращения коррупции, экологическая политика, ЕС, НАТО.

Summary. *The article states that sustainability policy is an integral part of ensuring national security through the implementation of public administration. Sustainability aims to develop the ability of society and the state to quickly adapt to changes in the security environment and to maintain sustainable functioning in the face of internal and external threats. Among the current threats to national security and national interests of Ukraine, two have been studied: the prevention of corruption in public administration as a systemic internal factor and the problem of climate change, the negative impact of which on the population is also a global threat. It was emphasized that in order to*

develop an effective mechanism of national stability, it would be appropriate to study and implement certain components from the experience of Western countries, NATO member states and the EU. Ensuring the stability of the intergovernmental association is possible only if the stability of each individual member state is ensured. The example of the Federal Republic of Germany has shown that ensuring national stability is comprehensive and requires coordination of actions and a clear division of powers between the central government, local governments and civil society. For Ukraine, the study of theoretical, conceptual and practical principles of the policy of sustainability of Western countries is especially important given the external strategic course of integration into the European Union and NATO.

Key words: *national resilience, resilience, security policy, public administration, threats to national security, prevention of corruption, environmental policy, EU, NATO.*

Постановка проблеми. Історія людства – це історія воєн. З інтенсифікацією глобалізаційних процесів воєнна сфера втратила позицію одноосібного лідера за шкалою оцінки загроз державі і суспільству. Для ефективного вирішення глобальних загроз держави прагнуть вибудувувати національну стійкість, що вимагає ефективного функціонування системи державного управління та подолання корупції. Міжнародні структури, що забезпечують безпеку в Європі, на сучасному етапі змушені шукати належну відповідь загрозам гібридного характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження національної стійкості викликає академічному світі дедалі більший інтерес. На сьогодні можна виокремити таких вчених, які досліджують стійкість у своїх працях: Брежнєва Т.В. [1], Резнікова О.А. [3; 15; 17], Таран А.Ю. [10], Пак Н.Т. [13], Дралюк І.М. [16], Дмитрієв Ю.В. [18], Козак В.І. [20] та Беглиця В.П. [21] та ін.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі основних проблем побудови національної стійкості у країнах Західної Європи та України, з метою вироблення практичних рекомендацій для вкорінення стійкості у політику національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. На рівні стратегічних розробок НАТО закріплено, що військові зусилля щодо захисту території та населення Альянсу повинні бути доповнені міцною цивільною готовністю [1, с. 9]. Альянс «не може дозволити собі розкіш вибирати між колективною обороною та врегулюванням криз. Уперше в історії НАТО повинна робити все одночасно» [2, с. 25]. Спостерігаємо також повсюдність поняття «стійкості» як нового лейтмотива, що розуміється як «здатність держав та суспільств до реформ, витримуючи і відновлюючись від внутрішньої та зовнішньої кризи» у Глобальній стратегії ЄС (2016) порівняно з Європейською Безпековою Стратегією (2003).

Поряд із забезпеченням «безпеки» держави дедалі важливішим стає забезпечити «національну стійкість». Розбудова стійкості в різних сферах, тобто у міждисциплінарному розумінні, дає змогу не лише протидіяти певним загрозам у форматі «перемога або смерть», а й вистояти з меншими втратами у випадках, коли загрози й кризи мають довготривалий характер або є неминучими чи неподоланими в повній мірі [3].

Багато західних прихильників стійкості вказують на першу його появу не у військовій, а в економічних та екологічних дебатах. Ці дебати у 1970-их роках зосереджуються в основному на природі складних систем та їх здатності до реорганізації, коли стикаються з різними потрясіннями та стресами [5, с. 415].

На міжнародному рівні стратегічне усвідомлення необхідності посилення стійкості у різних сферах людської діяльності відображають документи таких міжнародних організацій, як: Всесвітній економічний форум, ЄС, НАТО, ОЕСР (OECD), ПРООН (UNDP), Управління ООН з

координації гуманітарних питань (UNOCHA) та ін. До найкращих світових практик зараховують: США, Канади, Австралії, Великобританії, Німеччини, Франції та інших [3]. У рамках НАТО національна стійкість є першою лінією захисту союзників, а також частиною зобов'язань кожного союзника щодо Альянсу та один до одного. Робота НАТО в галузі стійкості зосереджена на наданні допомоги союзникам у виконанні семи базових вимог щодо національної стійкості, погоджених лідерами НАТО на саміті у Варшаві (2016) [4].

Основними вимогами НАТО щодо національної стійкості є [2, с. 25]:

- забезпечити безперервність роботи влади та надання адміністративних послуг;
- стійке енергозабезпечення;
- можливість контролювати переміщення людей;
- доступність харчових та водних ресурсів;
- уникати масових нещасних випадків;
- стійкі цивільні комунікаційні системи;
- стійка транспортна система .

Європейський Союз став безпрецедентним прикладом поєднання державного і наддержавного регулювання в усіх сферах життя та світовим лідером у розвитку цивільної складової кризового менеджменту. ЄС забезпечує надзвичайно високий рівень стійкості держав-членів – більшість яких є учасниками НАТО – у кризових ситуаціях, що перетинають національні кордони.

На сьогодні до держав, які прагнуть долучитися до ЄС чи НАТО висуваються практично вимоги, спрямовані на побудову та підтримання національної стійкості [6]. Іншими словами – спроможність виконувати свої зобов'язання на рівні з усіма іншими державами-учасниками цих об'єднань та самого об'єднання як єдиного цілого. Йдеться про т.зв. "копенгагенські критерії" для вступу в ЄС та подібні в політичній частині

вимоги для набуття членства. Разом вони передбачають виконання таких вимог, як: дотримання демократичних принципів, захист основних прав та свобод людини, вільна ринкова економіка, подолання корупції, інституційна спроможність державного механізму, технічні стандарти, незалежність судової гілки влади та ЗМІ тощо. Для НАТО додаються відповідно ще певні військово-технічні вимоги, а для ЄС – фінансово-економічного характеру.

Держави-кандидати фактично готуються таким чином до того, щоб виступати рівним партнером у разі виникнення кризових ситуацій – з одного боку. З іншого – створюють т.зв. “пояс безпеки” для ЄС та НАТО. Посилюючи свою інституційну спроможність країнам–кандидатам легше боротися із залишковими проблемами, які вони самостійно не можуть вирішити та приділити увагу тим сферам, які досі потерпали від певного політичного ігнорування.

Для України актуальними питаннями залишаються питання корупції, яка блокує левову частку зусиль щодо здійснення реформ на внутрішньому рівні. У зовнішньому вимірі важливим є залучення України до вирішення глобальних проблем, передусім екологічних. Це засвідчує готовність нашої держави переключитися із власних внутрішніх проблем та зробити внесок в колективні заходи щодо вироблення суспільної стійкості також на регіональному рівні.

Національна стійкість Німеччини. Країна, якій вдалося створити міцну стійку систему охорони здоров’я через дві світові війни, поділ та возз’єднання, має гарну стартову позицію, щоб говорити про стійкість, зокрема, як про один із лейтмотивів німецького головування в G20 у 2017 році.

Після вживлення “стійкості” в економічну тематику на Заході, цей термін набув поширення в екологічних дебатах (1970-ті роки). Вони зосереджуються на природі складних систем та їх здатності до

реорганізації, коли зіштовхуються з різними потрясіннями [7, с. 6]. Поняття *соціальної* стійкості виникло для обліку складних ресурсних систем та їх здатності до вирішення криз. Вважається, що здатність держав вирішувати кризи залежить від їхньої інституційної інфраструктури та її адаптаційної спроможності (Беркес, Колдінг та Фольке). В. Адгер стверджує, що соціальну стійкість можна розуміти як здатність громад витримувати зовнішні потрясіння щодо їх соціальної інфраструктури і, що це неминуче потребує інновацій, соціального навчання та подолання змін [7, с. 6]. Стійкість стала ключовою темою в останніх політичних розробках в Німеччині. Вони охоплюють цілий спектр галузей політики *від захисту інфраструктури до гуманітарної інтервенції*.

На державному рівні в Німеччині міжнародна спільнота розглядається як фасилітатор та ставить наголос на ролі громад, громадянського суспільства та приватного сектору. Таким чином фасилітатор не бере на себе відповідальність за надання безпосередньої допомоги. Поряд з Великобританією, яка першою запропонувала такий підхід, Німеччина поділяє його, але більше уваги приділяє важливості громадянського суспільства, підкреслюючи його різноманітний та динамічний характер. Водночас, для держави важливо підтримувати системи моніторингу та оцінки, щоб переконатися, що місцеві суб'єкти належним чином виконують регуляторні рекомендації і – за англосаксонським прикладом – перекласти відповідальність шляхом заохочення самоврядування [7, с. 6-8].

Стійкість потребує розвитку адаптивних можливостей для вирішення інституційних та індивідуальних проблем шляхом сприяння демократії. Згідно з німецьким підходом інфраструктура здебільшого є приватною власністю, однак держава відіграє важливу роль, передусім соціальну. Сильний вплив на формування німецької закордонної політики здійснила *теорія неолібералізму*. Відтак, допомогу надавалося в

перехідний період, що забезпечило вживлення стійкості в німецький політичний дискурс. Проте незважаючи на неоліберальну традицію, вирішальну роль до сьогодні відіграє питання визначення місця суспільства, що розглядається в політичному, а не технічному розумінні, – виходячи з потреб людей, з легітимності дій держави, тісного зв'язку з суспільством загалом [8, с. 7].

Одним із напрямів, в яких політика національної стійкості розвивається в Німеччині, є страхування ризиків, особливо, створення ефективних ринків страхування кліматичних ризиків. Розумне використання схем, пов'язаних зі страхуванням, розглядається як доповнення стратегії адаптації до кліматичних змін. Для цього потрібні державні та приватні фінанси, однак, державні кошти використовуються для підвищення ринкової спроможності страхових ринків [9, с. 4-8]. Це також розглядається як приклад заохочення інновацій та ініціативності з боку держави.

На відміну від інших держав-членів ЄС, Німеччині вдалося уникнути процесу деіндустріалізації та зберегти конкурентоспроможність експортно-орієнтованої промисловості й наукомісткої продукції, та економіки в цілому. Тому не дивно, що здебільшого на частку Німеччини лягло створення в 2010 році фонду з підтримки стабільності євро (EFSF) і виділення Греції кредиту в розмірі 110 млрд. євро. Ще 147 млрд євро Берлін вніс у стабілізаційний фонд ЄС із загальним обсягом 500 млрд євро, з якого було надано допомогу Греції, Ірландії та Португалії. Багатьом країнам ЄС під час світової економічної і фінансової кризи вдалося підтримати високий рівень життя за рахунок Німеччини [10].

У липні 2016 року було опубліковано Білу книгу федерального уряду щодо політики безпеки та майбутнього Бундесвера, в якій зміцненню стійкості уряду та суспільства відводилася центральна роль у забезпеченні безпеки в Німеччині [11]. Пропонується такий алгоритм:

- 1) створити рамкову модель – загальне розуміння стійкості є незамінним;
- 2) визначити пріоритети та мету – цілі щодо посилення стійкості держави мають бути чіткими;
- 3) побудова матеріальних проектів – необхідний певний каталог конкретних заходів та ініціатив щодо посилення стійкості;
- 4) визначити індикатори та оцінювати результати – потрібно визначити національні індикатори стійкості.

Не применшуючи важливості інших складових, описаний підхід до національної стійкості дозволив Німеччині з 1 березня 2020 року відкрити ринок праці для кваліфікованих робітників з не-членів ЄС. Будівництво більш стійкого майбутнього стало для ФРН не просто риторикою.

З точки зору ліберальної економіки, яка панувала донедавна, досвід Німеччини не здається надто захопливим. Однак, з погляду його успішності в умовах існування постійної напруженості всередині німецького уряду та пошуку компромісу – з одного боку, у поєднанні зі складним механізмом багатостороннього вироблення політики всередині ЄС – з другого, детальне вивчення такого досвіду є необхідним в Україні.

“Якість міжнародної спільноти залежить від якості урядів, які творять її основу,” – зазначено в Європейській Безпековій Стратегії [12, с. 37]. Відтак, поширення практики доброго урядування та боротьба з корупцією відіграють вирішальну роль. Серед загроз, які посідають чільне місце на глобальному рівні сьогодні найбільшу загрозу становлять зміна клімату та деградація довкілля. Україна поки виступає досить недостатньо сильним партнером як для ЄС, так і для НАТО у сфері екології. Це питання залишається актуальним на порядку денному і в практичному вимірі переходить у активну багатосторонню співпрацю в межах ініціативи ЄС “Green Deal”, спрямовану на відновлення сприятливого довкілля до 2050 року.

Вплив корупції на формування національної стійкості країни.

Держава, як складна соціальна система, через механізм національної стійкості намагається підтримувати певний баланс для свого існування та оптимального рівня життєдіяльності. Водночас, формування національної стійкості та належне функціонування цієї системи залежить від впливу низки внутрішніх і зовнішніх чинників, одним із яких є рівень корупції в державі.

Наразі, жодна із соціально-політичних та економічних систем світу не мала і не може мати повного імунітету до корупції. Корупція може існувати тривалий час навіть у розвинутих демократичних країнах та у відкритих ринкових економіках. Відмінність полягає не в наявності чи відсутності корупції, а в її масштабах та характері корупційних проявів [13, с.119]. У країнах, де корупція суттєво впливає на соціально-економічні процеси, вона перетворюється в інституціональну загрозу національній стійкості держави.

Пряма залежність між рівнем національної стійкості держави та індексом сприйняття корупції й індексом людського розвитку підтверджується дослідженням ізраїльських науковців, проведеним у 2019 році. Дослідники порівнюючи результати шести країн, а саме: Австралії, Німеччини, Великої Британії, Кореї, Греції та Ізраїлю, встановили, що рівень корупції та індекс якості життя в значній мірі передбачають національну стійкість: чим нижче рівень корупції і чим вище рівень якості життя, тим вище національна стійкість. Такі результати були отримані навіть не зважаючи на те, що всі шість країн, включених у дослідження, посідали передові позиції за рівнем людського розвитку та мали найнижчі показники за рівнем сприйняття корупції [14, с. 5434].

Вивчаючи стійкість підсистеми державного управління України до глобальних ризиків, варто зазначити, що вона є вкрай низькою, що в свою чергу обумовлюється корупційною складовою [15, с. 24]. В контексті

дослідження впливу корупції на формування національної стійкості України слід відзначити, що дане протиправне явище проявляється у двох формах – як зовнішня та внутрішня загроза стійкості.

Вивчаючи внутрішній негативний вплив корупції, що порушує цілісність системи національної стійкості, необхідно проаналізувати відповідну підсистему державного управління за впливом корупції на основні її характеристики:

- негативний вплив на *надійність* системи державного управління здійснюють такі явища, що становлять корупційні ризики, як: недоброчесність державних службовців, виникнення конфлікту інтересів, безконтрольність з боку керівництва та наявність дискреційних повноважень, значно погіршують роботу системи та її реальну здатність реагувати на глобальні виклики та кризові ситуації;

- *надлишковість* підсистеми державного управління, завдяки додатковим ресурсам в умовах кризових явищ. Корупція не тільки перешкоджає забезпеченню надлишковості у системі, але й спричиняє нестачу, шляхом безпідставного списання матеріальних ресурсів, завищення потреб, викривлення даних фінансової, бюджетної та іншої звітності;

- високий рівень корупції обумовлює низький рівень довіри населення та бізнесу до влади. Неєфективність надання низки державних послуг уповільнює темпи проведення реформ, що знижує *адаптивність* до кризових умов;

- корупційність владних еліт та інертність залежного державного апарату обмежують варіативність дій та робить процес реагування складним та проблематичним, знижуючи здатність підсистеми до реагування;

- швидкість повернення у попередній стан (відновлення) також залежить від рівня корупції у державі, оскільки, бо потребує раціонального

розподілу ресурсів, які є необхідними для відновлення. Корупційні схеми сприяють концентрації державних видатків лише в обмеженій кількості суб'єктів осіб.

Розглядаючи корупцію як зовнішню загрозу національної стійкості то слід відзначити, що її вплив здійснюється внаслідок спричинення ряду глобальних загроз, яким і протистоїть держава. Зокрема, корупція є однією із передумов існування організованої злочинності, в тому числі й транснаціональної [16, с. 36]. Також корупція може спричиняти й інші кризові явища в таких сферах забезпечення національної стійкості як економічна, екологічна та технологічна.

Комплексний підхід до питань забезпечення стійкості та подолання корупції притаманний сьогодні лише не багатьом країнам, серед яких **Велика Британія**, де відповідні цілі визначаються на рівні стратегічних документів.

У контексті посилення національної стійкості значна увага в цій державі приділяється питанням розподілу повноважень і відповідальності між уповноваженими державними органами у сфері протидії визначеним загрозам. Практика формування Національного реєстру ризиків як частини Стратегії національної безпеки Великої Британії має важливе значення у подальшій роботі щодо запровадження механізмів забезпечення національної стійкості та сприяє уникненню впливу корупційної складової на підсистему державного управління [17, с. 19]. Окрім того, Антикорупційна стратегія Великої Британії на 2017-2022 роки передбачає розбудову національної стійкості держави та посилення заходів щодо запобігання корупції.

Варто наголосити, що акцент повинно бути зроблено саме на виявленні та усуненні причин корупції, а не боротьбі з конкретними її проявами. Так, одним з основних завдань антикорупційної політики країн Європи є створення ефективної системи управління корупційними

ризиками у сфері державного управління, що в свою чергу сприяє підвищенню стійкості держави до корупції та формує спроможну підсистему державного управління [18, с. 201].

Цікавим у цьому контексті вважається досвід **Нідерландів**, державні інституції в яких використовують методологію "SAINT". Вона адаптована спеціально для державного сектора та складається з етапів: оцінки ризиків доброчесності в певній інституції та оцінки дієвості контрольних механізмів, які мають запобігти зловживанням. Така індивідуалізована система оцінки корупційних ризиків сприяє виявленню загроз на всіх рівнях підсистеми державного управління в рамках формування національної стійкості [19, с. 33].

Водночас, у **Бельгії** ця проблема знайшла своє відображення в межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління). Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для інших понять та категорій, зокрема, роз'яснення норм (правил, стандартів), транспарентність поведінки, етика та доброчесність [20, с. 155]. Такий підхід має важливе значення для викорінення корупційних проявів у сфері державного управління, зокрема і в контексті підвищення стійкості до корупції.

При розбудові національної стійкості принципово важливе значення для України має ефективне функціонування системи державного управління. Для досягнення цього завдання Україна потребує чіткого визначення та дотримання довгострокових цілей розвитку та здійснення системних реформ, спрямованих на посилення державності та мінімізації корупційних ризиків. Це видається можливим лише шляхом забезпечення комплексного підходу до вирішення вказаних проблем та внесення відповідних змін до законодавства України, зокрема, в частині більш

широкого визначення переліку внутрішніх і зовнішніх загроз національній стійкості, пов'язаних із корупцією.

Зважаючи на євроінтеграції курс України, нашій державі необхідно звернути увагу на вивчення передових європейських систем управління корупційними ризиками у сфері державного управління, які довели на практиці свою ефективність та позитивний вплив на формування національної стійкості [21, с. 17].

Також актуальним є застосування, адаптація та впровадження в Україні методик та рекомендацій міжнародних організацій. Так, за результатами 4-го раунду моніторингу *ОЕСР* в Україні в рамках Стамбульського плану дій боротьби проти корупції, з метою підвищення стійкості державного апарату та мінімізації корупційних ризиків, Україні необхідно:

- забезпечити повне виконання Антикорупційної стратегії та Державної програми незалежно від політичної чутливості відповідних заходів (першочерговим завданням є ухвалення нової Антикорупційної стратегії);
- сприяти оцінці корупційних ризиків державними установами, підтримувати розробку та впровадження якісних планів заходів щодо боротьби з корупцією у всіх державних установах (діє стара методологія оцінки);
- забезпечити оперативний механізм моніторингу антикорупційних програм та регулярно публікувати його результати у форматі відкритих даних;
- забезпечити систематичне та ефективне функціонування Національної ради з питань антикорупційної політики (видається поки неможливим, зважаючи на постійне оновлення її складу та відсутність розробленого плану дій);

- встановити пріоритет щодо подальшого повного впровадження Інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS) (зараз система працює пілотно тільки у трьох ЦОБВ) [22, с.158].

Не менш важливим для нашої держави є використання напрацювань однієї з інституцій Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). За результатами звіту щодо виконання рекомендацій 4-го раунду оцінювання GRECO в Україні (грудень 2019), зазначено, що з 30 рекомендацій належним чином була виконана лише одна, а ще 10 – частково. Зважаючи на ці результати, необхідно посилити інституційну спроможність органу, відповідального за формування антикорупційної політики шляхом імплементації й інших рекомендацій.

Екологічний вимір національної стійкості. У квітні 2016 р. Високий представник ЄС із закордонних справ та безпекової політики, заступник Голови Європейської комісії Федеріка Могеріні подала до розгляду керівних органів «Спільну програму з протидії гібридним загрозам: відповідь ЄС», в якому наголошує на необхідності *створення потенціалу стійкості як однієї з головних цілей ЄС*. Стійкість ЄС в цілому залежить від стійкості його держав-членів. *Структури ЄС з охорони здоров'я, навколишнього середовища та безпеки харчових продуктів* можуть бути використані для реагування на гібридні загрози за допомогою різних методів досягнення стійкості [24].

Для забезпечення стійкої безпеки Євросоюз робить акцент на *суспільство*, яке за умови підтримки демократії, довіри до державних інституцій та стійкого розвитку, розглядається як основа стійкої держави [25]. Національна стійкість у формуванні і реалізації *екологічної політики* також залежить від так званого «екологічного портрету» громадянина. Громадяни ЄС та України по-різному бачать основні екологічні проблеми: для мешканців ЄС ключовою проблемою є зміна клімату, а для українців – часті посухи та повені. Водночас, є проблеми, які однаково турбують

громадян ЄС та України – це зростання кількості відходів, скорочення популяцій та вимирання видів, сільськогосподарське забруднення, брак питної води, забруднення річок та озер.

Громадяни ЄС та України одноставні у тому, що охорона довкілля є важливою для них особисто (94% та 93% відповідно). За відповіддю «дуже важлива» Україна випереджає середній показник ЄС (62% та 56% відповідно) і є близькою до таких країн, як Франція (64%). Наші найближчі сусіди демонструють нижчий відсоток мешканців, для яких охорона довкілля є «дуже важливою»: Польща – 40%, Угорщина – 49%, Словаччина – 53%. В той же час зміна клімату є важливою асоціацією з довкіллям для громадян ЄС (13%), а для мешканців України – ні (лише 6%), що може бути пов'язано з низькою обізнаністю в Україні про проблему зміни клімату [26].

Сьогодні, «зелене питання» в ЄС є визначальним для формування як політичного, так і економічного порядку денного.

У політичній програмі Президента Європейської Комісії заявлено, що ЄС має стати світовим лідером циркулярної економіки та екологічно чистих технологій, буде працювати над декарбонізацією енергоємних галузей.

Перше, на що акцентується в політичній програмі Урсули фон дер Лейен, це зроблена в рамках Європейської Зеленої Угоди заява: «Я хочу, щоб Європа прагнула бути першим кліматом-нейтральним континентом» [27]. Програма передбачає прийняття чітких дій вже сьогодні. Зазначається, що ЄС потрібно буде інвестувати в інновації та дослідження, змінювати економіку та оновлювати промислову політику. Правовою новелою має стати перший європейський закон про клімат, який закріплюватиме в законі кліматичні цілі до 2050 року. Європейський Парламент вважає, що майбутній Закон про клімат має включати більш амбітні цілі щодо скорочення викидів парникових газів до 2030 р. А саме

скорочення викидів на 55% порівняно з 1990 р., а не «принаймні 50%», як запропонувала Європейська Комісія [28]. Вимагається встановити таку ціль задовго до конференції ООН щодо зміни клімату, яка відбудеться в листопаді 2020 року. Парламентарі також пропонують встановити проміжну ціль для 2040 року, щоб забезпечити досягнення цілі кліматичного нейтралітету ЄС до 2050 року.

Використовуючи гнучкість нового бюджету, ЄС заклав рекордні суми в розвиток передових наукових досліджень та інновацій, щоб зосередитись на сферах з найбільшим потенціалом.

20 січня 2020 р. Рада ЄС схвалила Висновки щодо кліматичної дипломатії ЄС, якими підтвердила зобов'язання ЄС щодо лідерства у впровадженні кліматичних дій. Тому власний приклад має вирішальне значення для підвищення рівня глобальних кліматичних амбіцій. У своїх висновках Рада ЄС підкреслила, що Союз повинен закликати треті країни активізувати свої зусилля разом [29].

Починаючи з 2020 року ЄС при обговоренні нових інструментів фінансування особливу увагу приділятиме зарученню підтримкою громадянського суспільства [30]. Використовуватимуться наступні *компоненти*: взаємодія з новими партнерами громадянського суспільства; визначення чітких правил роботи неурядових організацій, організованих урядом (GONGO); допомога в залученні коштів на місцевому рівні; краще залучення громадянського суспільства до політик; оцінка впливів інших політик ЄС на громадянське суспільство; залучення представників громадянського суспільства до питань зовнішньої політики.

Передбачається, що «Бюджет Майбутнього ЄС» повинен бути рушієм сталого розвитку. Так, оновлена *програма LIFE*, яка діє з 1992 р., зможе зробити важливий внесок у впровадження законодавства про навколишнє середовище та прискорення переходу до циркулярної економіки [31]. Запропонована програма буде ґрунтуватися на успіху

понад 4500 проектів в сфері охорони навколишнього середовища. Щодо фінансової забезпеченості заявлених намірів, то в пропозиціях щодо нової програми LIFE на 2021-2027 рр.. Європейська Комісія має намір виділити 5,450 млрд. євро на проекти, що підтримують довкілля та кліматичні дії. Дані видатки є більшими на 1,950 млрд євро.

Отже, оновлена LIFE програма виділяє два напрямки: екологія та клімат; природа та біорізноманіття (2.150 млрд. Євро). Наприклад, програма «Природа та біорізноманіття» включатиме підтримку стандартних проектів дій щодо розробки, застосування та просування кращих практик щодо природи та біорізноманіття, а також стратегічних природоохоронних проектів.

Нова програма «*Перехід на чисту енергію*» передбачає видатки з бюджету в розмірі 1 млрд. євро, що стимулюватиме інвестиції та зосередить увагу на енергоефективності та маломасштабних проектах відновлюваних джерелах енергії, що сприяють пом'якшенню клімату та / або екологічним цілям країн держав-членів.

Реалізація програми буде зосереджена на розробці та впровадженні інноваційних способів реагування на проблеми навколишнього середовища та клімату, тим самим каталізуючи зміни в розробці та реалізації політики. Це забезпечить достатню гнучкість для вирішення нових та найважливіших пріоритетів, в т.ч. в досягненні більш збалансованого територіального охоплення країн держав-членів ЄС в розробці та реалізації екологічної політики [32].

Сьогодні в повідомленні Комісії про майбутнє політики продовольства та сільського господарства відзначаються цілі з модернізації та спрощення Спільної сільськогосподарської політики, що включає посилення екологічних, кліматичних амбіцій в аграрному секторі. Питання модернізації постає наріжним каменем в усіх сферах, зокрема і в сільськогосподарській політиці ЄС та України та становить значний аспект

впливу на кліматичну політику [33]. Спираючись на цілі ЄС, які відображають економічний, екологічний та соціальний стовпи політики, результатом має стати забезпечення доступу до якісної їжі та підтримки унікальної європейської моделі землеробства із посиленням уваги на охорону навколишнього середовища та клімат. Для досягнення поставлених цілей додаткові 10 мільярдів євро будуть доступні в рамках дослідницької програми ЄС «Горизонт Європа» для підтримки конкретних досліджень та інновацій у галузі харчування, сільського господарства, розвитку сільської місцевості та біоекономіки. Фермери відіграють ключову роль у боротьбі зі змінами клімату, захистом навколишнього середовища та збереженням ландшафтів, біорізноманіття. Кожна держава-член розроблятиме екологічні програми для підтримки та / або стимулювання фермерів в дотриманні сільськогосподарських практик, сприятливих для клімату та навколишнього середовища. Нові зобов'язання включають збереження багатих вуглецем ґрунтів через захист водно-болотних угідь та торфовищ.

Держави-члени ЄС повинні залучити значний капітал для досягнення цілей в галузі енергетики та клімату до 2030 рік. Багато держав мають обмежений досвід мобілізації приватного капіталу, і тепер вони повинні нарощувати знання та досвід.

У лютому 2020 року Європейський орган з цінних паперів та ринку (ESMA) опублікував свою Стратегію сталого фінансування. ESMA відводить свою ключову роль у підтримці переходу фінансової системи шляхом переорієнтації приватного капіталу на більш стійкі інвестиції, сприяючи більшій прозорості та довготерміновості в економіці. У цьому документі ESMA роз'яснює свою готовність «приймати нові наглядові мандати, наприклад, стосовно Європейського стандарту зелених облігацій» [34].

На початку березня 2020 Єврокомісія представила нову промислову стратегію, яка має на меті створення конкурентної, "зеленої" та цифрової Європи, яка має три основні пріоритети: підтримати конкурентоспроможність європейської промисловості на глобальному рівні, зробити Європу клімат-нейтральним континентом до 2050 року та сформувати цифрове майбутнє Європи [35]. Стратегія визначає ключові рушії подальшої трансформації європейської промисловості та пропонує всебічний план майбутніх дій, який зокрема включає наступне: адаптація законодавчої бази до нових «зелених» технологій; проведення комплексних заходів щодо модернізації та декарбонізації енергоємних галузей, сприяння енергоефективності; розвиток альянсу «Чистий водень» для прискорення декарбонізації промисловості та підтримання лідерства в промисловості.

Зміни в екологічній політиці - це стратегічна політика та тривалий процес розбудови держави із залученням широкого кола політичних акторів.

Наприклад Зелений План Франції (The Green Plan, Plan Vert in French) знаходить своє висвітлення в Стратегії сталого розвитку (2010), до розроблення якої долучились університетські асоціації, французький уряд та неурядові організації в рамках круглого столу. На сьогоднішній день ключовими зобов'язаннями є наступні кроки: полегшення доступу місцевих органів влади до зеленого фінансування, сприяння переходу секторів у бік декарбонізованої економіки.

Німеччина прийняла свою першу Стратегію сталого розвитку у 2002 році. Відтоді вона регулярно оновлювалася. Найновіша Національна стратегія сталого розвитку визначає такі керівні принципи, як: справедливість між поколіннями, якість життя, соціальна згуртованість та глобальна відповідальність. Показники викладаються в стратегії із середньо- та довгостроковими цілями. Наприклад, до 2050 року 60

відсотків енергетичного сектору мають бути відновлювані джерела енергії, на органічне землеробство має припадати п'ята частина всієї сільськогосподарської діяльності. Вже сьогодні Німеччина виробляє третину своєї електроенергії з відновлювальних джерел енергії. Цьому сприяє Карта інвестицій Німеччини в клімат та енергію, де паралельно проект зосереджується на підготовці прототипу інвестиційних потреб.

В Україні питанню вирішення проблеми зміни клімату не приділено достатньо уваги. Це свідчить про недостатнє усвідомлення владними інституціями та політиками важливості врахування проблеми змін клімату при формуванні та реалізації державної політики у всіх сферах, а також неусвідомлення ризиків та наслідків змін клімату на глобальному, регіональному та національному рівнях. Представники громадянського сектору відзначають, що сьогодні Угода про асоціацію між Україною та ЄС перестала бути керівним документом для екологічних та кліматичних реформ.

У березні 2020 року Уряд презентував результати виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода) у 2019 році. Прогрес виконання у сфері “Навколишнє природне середовище та цивільний захист” склав лише 28%, а загальний прогрес з 2014 року - 46%.

Низка заходів “переходить” зі звіту в звіт проте так і не знаходять свого логічного завершення, зокрема: зміни до законодавчих актів щодо доступу до екологічної інформації, розробка структури Стратегії морської політики, розробка законопроекту про ГМО тощо. У сфері промислового забруднення постійно відкладається виконання Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок [36].

Підсумовуючи, можна зробити такі рекомендації щодо врахування досвіду країн Західної Європи щодо побудови національної стійкості:

- при розробці проекту нової Стратегії національної безпеки України враховувати позитивні здобутки та невдалі кроки західних держав – зокрема, ФРН, – щодо зміцнення національної стійкості,
- визначити основні критерії побудови системи національної стійкості та оцінки результатів її впровадження;
- ухвалити Концепцію забезпечення національної стійкості України;
- здійснювати постійний моніторинг загроз безпеці;
- розробити адекватні сценарії реагування, в тому числі на регіональному рівні

У сфері боротьби з корупцією:

- розробити необхідні заходи, зокрема регуляторного характеру, для посилення незалежності та неупередженості структур Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК); сформулювати детальні, чіткі та об'єктивні правила її роботи [23, с. 3];
- оновити вимоги до регуляторних, інституційних та операційних заходів для забезпечення належного контролю за вимогами до декларування активів. Такі заходи включають, ухвалення підзаконних актів, які дозволили б НАЗК здійснювати перевірки; затвердження неупередженої процедури моніторингу способу життя; невідкладне введення автоматичних перевірок інформації і забезпечення взаємодії баз даних [23, с. 5].

У сфері довкілля декілька механізмів покращення імплементації Угоди:

- пріоритетом уряду України, за прикладом ЄС, має стати виконання положень Угоди з сприйняттям екологічної політики, як такої, що охоплює усі сфери життя, і тому, необхідної при формуванні та реалізації будь-якої з політик країни;

- крім того, імплементація директив і регламентів не має завершуватись чи обмежуватись етапом наближення українського законодавства до Угоди, а повинна демонструвати практичну реалізацію законодавства;
- на загальнодержавному рівні визначити чіткі механізми імплементації екологічного блоку Угоди на місцях, зокрема, через посилення обласних департаментів екології;
- здійснення детального економічного і соціального прогнозу, а також впровадження конкретних фінансових інструментів при формуванні та реалізації екологічної політики.

Література

1. Брежнёва Т. В. Стійкість як ключовий елемент колективної оборони НАТО / Т. В. Брежнёва // Стратегічні пріоритети. 2017. № 3. С. 12-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_3_4
2. The Secretary General's Annual Report – NATO. 2019. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_174399.htm
3. Резнікова О. А. Доповідь на тему: "Розбудова національної стійкості: концептуальні підходи, передові світові практики" під час науково-практичного семінару, 21.11.2019, НІСД, Київ. URL: <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/v-nisd-vidbuvsya-seminar-rozbudova-nacionalnoi-stiykosti-konceptualni-pidkhodi>
4. Commitment to enhance resilience. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8–9 July 2016. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en
5. Anholt R., Wagner W. Resilience as the EU Global Strategy's new leitmotif: pragmatic, problematic or promising? // Contemporary Security Policy. 2016. Vol. 37. No. 3. P. 414–430.

6. Критерії членства в СОТ, ЄС ТА НАТО Інтеграційні перспективи України, 2007.
7. Joseph, Jonathan 2017. The Resilience Turn in German Development Strategy and Humanitarian Intervention (Global Cooperation Research Papers 20). Duisburg: Käte Hamburger Kolleg // Centre for Global Cooperation Research (КHK / GCR21). 21 p.
8. Strategy on Government-Civil Society Cooperation in Post-2015: Development Policy. Bonn: Federal Ministry of Economic Cooperation and Development, 2014. 14 p. URL: https://www.bmz.de/en/publications/topics/development_policy/Strategiepapier343_05_2014.pdf (Дата звернення : 27.02.2020).
9. Climate Risk Insurance for Strengthening Climate Resilience of Poor People in Vulnerable Countries: A Background Paper on Challenges, Ambitions and Perspectives, Bonn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), 2015. 17 p. URL: https://www.giz.de/en/downloads/giz-2016-en-climate_risk.pdf
10. Таран А. Ю. Роль Німеччини в інноваційному розвитку ЄС: досвід кризових років // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2018. С. 66-70.
11. White Paper on German Security Policy and The Future of the Bundeswehr // Published by Federal Ministry of Defence, June 2016. P. 143. URL: <https://issat.dcaf.ch/download/111704/2027268/2016%20White%20Paper.pdf>
12. European Security Strategy - a Secure Europe in a Better World. Council of the European Union, 2009. 43 p.
13. Пак Н. Т. Запобігання корупції в Україні / Н. Т. Пак, А. О. Тітарчук, К. О. Кобець // Молодий вчений. 2019. № 6(1). С. 118-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_6%281%29__27 (Дата звернення : 14.02.2021).

14. Shaul K. National resilience, country corruption and quality of life: An international study / K. Shaul, O. Yarden // *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*. 2019. С. 5430-5436. URL: https://www.researchgate.net/publication/333446379_National_resilience_country_corruption_and_quality_of_life_An_international_study
15. Резнікова О. О. Стійкість України до глобальних ризиків і проблеми державного управління / О. О. Резнікова // *Стратегічні пріоритети*. 2013. С. 22-26. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/spa_2013_2_5.pdf
16. Дралюк І. М. Корупція як загроза національним інтересам у внутрішній та зовнішній сферах діяльності об'єктів національної безпеки України / І. М. Дралюк // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією*. 2014. № 2. С. 45-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_12 (Дата звернення : 14.02.2021).
17. Резнікова О. О. Механізми забезпечення стійкості держави у сфері національної безпеки / О. О. Резнікова // *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 3-4. С. 15-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2018_3-4_4
18. Дмитрієв Ю. В. Європейські механізми управління корупційними ризиками в системі державного управління / Ю. В. Дмитрієв // *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 2. С. 199-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_2_35
19. Selinšek L. Corruption risk assessment in public institutions in South East Europe: Comparative research and methodology / L. Selinšek // *Regional Cooperation Council*. Sarajevo Bosnia and Herzegovina. 2015. URL: http://rai-see.org/wp-content/uploads/2015/10/CRA_in_public_ins_in_SEE-WEB_final.pdf.

20. Козак В. І. Засоби врегулювання питань протидії корупції в системі державного управління / В. І. Козак // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. 2013. Вип. 3. С. 253-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_3_34
21. Беглиця В. П. Досвід європейських країн щодо формування антикорупційної стратегії / В. П. Беглиця // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія: Державне управління. 2015. № 252. С. 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_263_252_5
22. Fourth Round of Monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan // OECD. 2017. URL: <http://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-4th-Round-Report-Ukraine-ENG.pdf>.
23. Forth evaluation round // GRECO. 2019. URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16809d768c>.
24. High representative for foreign affairs and security policy. Joint communication to the European Parliament and the Council. Joint frameworks on countering hybrid threats a European Union response. Brussels, 8.4.2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018> (Дата звернення : 14.02.2021).
25. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf (Дата звернення: 14.04.2020).
26. "Екологічний портрет громадянина України: порівняння з ЄС та рекомендації. Аналітичний документ // Ресурсно-аналітичний центр "Суспільство і довкілля". 2018. 42 с.

27. Political Guidelines for the next European Commission 2019-2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (Дата звернення: 18.04.2020).
28. Parliament supports European Green Deal and pushes for even higher ambitions. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200109IPR69902/parliament-supports-european-green-deal-and-pushes-for-even-higher-ambitions> (Дата звернення: 14.02.2021).
29. Climate diplomacy: Council renews the EU’s commitment to place climate action at the centre of external policy. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/01/20/climate-diplomacy-council-renews-the-eu-s-commitment-to-place-climate-action-at-the-centre-of-external-policy/> (дата звернення: 14.04.2020).
30. New Directions for EU Civil Society Support: Lessons from Turkey, the Western Balkans, and Eastern Europe. URL: https://carnegieendowment.org/files/Young_EU_Civil_Society1.pdf (дата звернення: 14.02.2021).
31. Karmenu Vella, Commissioner for Environment, Maritime Affairs and Fisheries at the European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-maritime-fisheries-fund_en_0.pdf (дата звернення: 14.02.2021).
32. Investing more in environment and climate action. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-new-life-programme_en.pdf (дата звернення: 14.02.2021).
33. Modernizing and simplifying the common agricultural policy. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-modernising-cap_en.pdf (дата звернення: 14.04.2020).
34. EU Green Bond Standard. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_a

nd_finance/documents/200309-sustainable-finance-teg-green-bond-standard-usability-guide_en.pdf (дата звернення: 14.02.2021).

35. Making Europe’s businesses future-ready: a new industrial strategy for a globally competitive, Green and Digital Europe. URL: <https://www.competitionpolicyinternational.com/making-europes-businesses-future-ready-a-new-industrial-strategy-for-a-globally-competitive-green-and-digital-europe/> (дата звернення: 14.04.2020).
36. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля». URL: <https://www.rac.org.ua/> (дата звернення: 14.02.2021).

References

1. Brezhnjeva T. V. Stijkistj jak ključovyj element kolektivnoji oborony NATO / T. V. Brezhnjeva // *Strateghichni priorityty*. 2017. # 3. S. 12-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_3_4
2. The Secretary General's Annual Report – NATO. 2019. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_174399.htm
3. Reznikova O. A. Dopovidj na temu: “Rozbudova nacionaljnoï stiykosti: konceptualjni pidkhody, peredovi svitovi praktyky” pid chas naukovo-praktychnogho seminaru, 21.11.2019, NISD, Kyjiv. URL: <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/v-nisd-vidbuvsya-seminar-rozbudova-nacionalnoi-stiykosti-konceptualni-pidkhodi>
4. Commitment to enhance resilience. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw, 8–9 July 2016. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en
5. Anholt R., Wagner W. Resilience as the EU Global Strategy's new leitmotif: pragmatic, problematic or promising? // *Contemporary Security Policy*. 2016. Vol. 37. No. 3. P. 414–430.

6. Kryterii chlenstva v SOT, JeS TA NATO Integhraciyni perspektyvy Ukraïny, 2007.
7. Joseph, Jonathan 2017. The Resilience Turn in German Development Strategy and Humanitarian Intervention (Global Cooperation Research Papers 20). Duisburg: Käte Hamburger Kolleg // Centre for Global Cooperation Research (KHK / GCR21). 21 r.
8. Strategy on Government-Civil Society Cooperation in Post-2015: Development Policy. Bonn: Federal Ministry of Economic Cooperation and Development, 2014. 14 r. URL: https://www.bmz.de/en/publications/topics/development_policy/Strategiepapier343_05_2014.pdf (Data zvernennja : 27.02.2020).
9. Climate Risk Insurance for Strengthening Climate Resilience of Poor People in Vulnerable Countries: A Background Paper on Challenges, Ambitions and Perspectives, Bonn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ), 2015. 17 r. URL: https://www.giz.de/en/downloads/giz-2016-en-climate_risk.pdf
10. Tapan A. Ju. Rolj Nimechchyny v innovaciynomu rozvytku JeS: dosvid kryzovykh rokiv // Visnyk Kharkivskogo nacionalnogho universytetu imeni V. N. Karazina. 2018. S. 66-70.
11. White Paper on German Security Policy and The Future of the Bundeswehr // Published by Federal Ministry of Defence, June 2016. P. 143. URL: <https://issat.dcaf.ch/download/111704/2027268/2016%20White%20Paper.pdf>
12. European Security Strategy - a Secure Europe in a Better World. Council of the European Union, 2009. 43 p.
13. Pak N. T. Zapobighannja korupciji v Ukraïni / N. T. Pak, A. O. Titarchuk, K. O. Kobecj // Molodyj vchenyj. 2019. # 6(1). S. 118-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_6%281%29__27 (Data zvernennja : 14.02.2021).

14. Shaul K. National resilience, country corruption and quality of life: An international study / K. Shaul, O. Yarden // *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*. 2019. S. 5430-5436. URL: https://www.researchgate.net/publication/333446379_National_resilience_country_corruption_and_quality_of_life_An_international_study
15. Reznikova O. O. Stijkistj Ukrainy do globalnykh ryzykiv i problemy derzhavnogho upravlinnja / O. O. Reznikova // *Strateghichni priorityty*. 2013. S. 22-26. URL: www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/spa_2013_2_5.pdf
16. Draljuk I. M. Korupcija jak zagroza nacionalnym interesam u vnutrishnij ta zovnishnij sferakh dijalnosti ob'ektiv nacionalnoji bezpeky Ukrainy / I. M. Draljuk // *Borotjba z orghanizovanoju zlochynnistju i korupcijeju*. 2014. # 2. S. 45-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_12 (Data zvernennja : 14.02.2021).
17. Reznikova O. O. Mekhanizmy zabezpechennja stijkosti derzhavy u sferi nacionalnoji bezpeky / O. O. Reznikova // *Strateghichni priorityty*. 2018. # 3-4. S. 15-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2018_3-4_4
18. Dmytrijev Ju. V. Jevropejsjki mekhanizmy upravlinnja korupcijnymy ryzykamy v systemi derzhavnogho upravlinnja / Ju. V. Dmytrijev // *Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja*. 2016. # 2. S. 199-205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2016_2_35
19. Selinšek L. Corruption risk assessment in public institutions in South East Europe: Comparative research and methodology / L. Selinšek // *Regional Cooperation Council*. Sarajevo Bosnia and Herzegovina. 2015. URL: http://rai-see.org/wp-content/uploads/2015/10/CRA_in_public_ins_in_SEE-WEB_final.pdf.

20. Kozak V. I. Zasoby vrehuljuvannja pytanj protydiji korupciji v systemi derzhavnogho upravlinnja / V. I. Kozak // Naukovyj visnyk Akademiji municypalnogho upravlinnja. Serija : Upravlinnja. 2013. Vyp. 3. S. 253-264. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_3_34
21. Beghlycja V. P. Dosvid jevropejsjkykh krajin shhodo formuvannja antykorupcijnoji strateghiji / V. P. Beghlycja // Naukovi praci [Chornomorsjkogho derzhavnogho universytetu imeni Petra Moghyly kompleksu "Kyjevo-Moghyljansjka akademija"]. Serija: Derzhavne upravlinnja. 2015. # 252. C. 17-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_263_252_5
22. Fourth Round of Monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan // OECD. 2017. URL: <http://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-4th-Round-Report-Ukraine-ENG.pdf>.
23. Forth evaluation round // GRECO. 2019. URL: <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16809d768c>.
24. High representative for foreign affairs and security policy. Joint communication to the European Parliament and the Council. Joint frameworks on countering hybrid threats a European Union response. Brussels, 8.4.2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018> (Data zvernennja : 14.02.2021).
25. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf (Data zvernennja: 14.04.2020).
26. "Ekologhichnyj portret ghromadjanyna Ukrajiny: porivnjannja z JeS ta rekomendaciji. Analitychnyj dokument // Resursno-analitychnyj centr "Suspiljstvo i dovkillja". 2018. 42 c.

27. Political Guidelines for the next European Commission 2019-2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (Data zvernennja: 18.04.2020).
28. Parliament supports European Green Deal and pushes for even higher ambitions. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20200109IPR69902/parliament-supports-european-green-deal-and-pushes-for-even-higher-ambitions> (Data zvernennja: 14.02.2021).
29. Climate diplomacy: Council renews the EU's commitment to place climate action at the centre of external policy. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/01/20/climate-diplomacy-council-renews-the-eu-s-commitment-to-place-climate-action-at-the-centre-of-external-policy/> (data zvernennja: 14.04.2020).
30. New Directions for EU Civil Society Support: Lessons from Turkey, the Western Balkans, and Eastern Europe. URL: https://carnegieendowment.org/files/Young_EU_Civil_Society1.pdf (data zvernennja: 14.02.2021).
31. Karmenu Vella, Commissioner for Environment, Maritime Affairs and Fisheries at the European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-maritime-fisheries-fund_en_0.pdf (data zvernennja: 14.02.2021).
32. Investing more in environment and climate action. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-new-life-programme_en.pdf (data zvernennja: 14.02.2021).
33. Modernizing and simplifying the common agricultural policy. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/budget-may2018-modernising-cap_en.pdf (data zvernennja: 14.04.2020).
34. EU Green Bond Standard. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_a

nd_finance/documents/200309-sustainable-finance-teg-green-bond-standard-usability-guide_en.pdf (data zvernennja: 14.02.2021).

35. Making Europe's businesses future-ready: a new industrial strategy for a globally competitive, Green and Digital Europe. URL: <https://www.competitionpolicyinternational.com/making-europes-businesses-future-ready-a-new-industrial-strategy-for-a-globally-competitive-green-and-digital-europe/> (data zvernennja: 14.04.2020).
36. Resursno-analitychnyj centr «Suspiljstvo i dovkillja». URL: <https://www.rac.org.ua/> (data zvernennja: 14.02.2021).